

Калі-Йуга (*санскр. темна епоха*) — в індуїст. міфології та релігії означення світового періоду, в якому цілком занепадають віра і всі людські добродетності: життя людей стає коротким, сповненим лиха та гріхів, вони винищують один одного у війнах; царі грабують підданих, праведники бідують, а злочинці процвітають, жінки віддаються розбещенню, в людських стосунках панують неправда, злоба, жадібність; веди знаходяться у повній зневазі. Відповідно до традиції нині йде шосте тисячоліття К.-Й.

СІ

Кальвін Жан (1509—1564) — один з діячів Реформації, засновник кальвінізму. Н. у Франції, освіту здобув у найкращих ун-тах Парижа та Орлеана, перебував під впливом ідей христ. гуманізму. Від 1534 бере участь у Реформації, від переслідувань змушений втікати до Швейцарії. Тут у 1536 з'являється його основна праця «Наставлення христ. віри» (остаточна редакція — від 1559), яка теологічно обґрунтувала Реформацію. Поруч з традиц. богослов. положеннями протестантизму К. зосереджував увагу на вченні про абс. характер провіденціалізму та мирський аскетизм, сакралізував трудову діяльність як форму служіння Богові, обґрунтував вищість духовної влади над світською, а також необхідність організаційної будови церкви як союзу самоуправних громад. Від 1541 К. розпочинає активну реформаторську діяльність у Женеві, водночас відбувається еволюція його поглядів до догматизму і крайньої нетерпимості щодо ідейних та політ. опонентів. У 1553 за звинуваченням в антитринітаризмі в Женеві було страчено М.Сервета, а вже до 1555 за наказом К. було фізично знищено або вигнано з міста всю опозицію. Насаджуючи жорстокий диктат і контроль церкви у всіх сферах життєдіяльності городян, К. перетворює Женеву на притулок для переслідуваних протестантів з усієї Європи. У 1559 К. засновує тут протест. ун-т, місто стає духовним центром протестантизму. **КН**

Кальвінізм — одна з трьох осн. протест. течій, що виникла в ході Рефор-

мації. Вчення розроблене Ж.Кальвіном, який, поділяючи принципи спасіння особистою вірою, заг. священства віруючих, богонатхненності лише Біблії, доповнив їх догматом про абс. передвизначення. За ним Бог ще до створення світу одним людям дарував спасіння, іншим — загибель. Доля кожного перевіряється результатами праці, навчання, фінансовими чи сімейними успіхами, що веде до активної життєвої позиції віруючого (догмат мирського призначення), реліг. ревності. Культ у К. спрощений, обряди хрещення і причащення тлумачаться символічно; богослужіння складається з проповідей, колективн. співу і молитов. Організація демократична, кожна громада незалежна і самокерована, священник обирається віруючими. У 16—17 ст. К. був ідейним обґрунтуванням бурж. революції в Англії, Нідерландах, нац.-визвольн. процесів у ряді європ. д-в, спроб утвердження респ. правління (Швейцарія). Сучас. К. поділений на реформаторство, пресвітеріанство, конгрегаціоналізм, що мають часткові організації, відмінності. Найбільш церкви К. в Голландії, США, Німеччині, Шотландії, Швейцарії, ПАР, Новій Зеландії, Франції. В Україні К. у вигляді реформаторства існує в Закарпатті. На поч. 1996 Закарпат. реформат. церква об'єднувала 97 громад.

ЛюВ

Канон (*грецьк. κανон — правило, зразок*) — у реліг. контексті — устанавлення щодо віровчення, догматики, культу, церк. орг-ції, що ведуться від апостолів, Отців церкви або вироблені церк. соборами; церк. традиція як зразок. Має догматичний характер. У христ. К. наз.: а) Символ віри; б) вчення Ісуса Христа та апостолів; в) книги Св. Письма (Старий Завіт і Новий Завіт); г) сукупність правил в галузі богослужіння, обрядів, ієрархічних стосунків тощо; д) церк. піснеспіви на честь святого чи свята. К. є джерелом і виявом віровчення, культу і церк. права.

ГС

Канон біблійний — зібрання бібл. книг, свящ. для іудеїв та християн. Старозавітна частина К.б. з 39 книг у християн та 22—24 книг в іудеїв складалася протягом 1 тис. до н.е., но-

возавітна частина з 27 книг — протягом 1—2 ст. н. е. Проте давні христ. версії Старого Завіту (Септуагінта, Вульгата) містили т. зв. неканоніч. книги (див. Апокрифи). Тому Старий Завіт правосл. Біблії включає 50 книг; 11 неканоніч. вважаються «душекори-сними». Католики на Тридентському соборі (1546) канонізували увесь текст Вульгати з 45 книгами Старого Завіту. Більшість протестантів користуються лише каноніч. книгами.

ГС

Канонізація (від *лат. canonisatio* — *узакономлюю*) — особливий акт церк. влади, за яким померлий подвижник віри і благочестя вшановується як святий. Певний порядок К. у християнстві складається з 10 ст., хоча вшанування святих починається з моменту становлення христ. культури. К. передбачає відповідність кандидата певним вимогам. У католицизмі це: належність до церкви, вік розуміння добра і зла, святе життя, прояви чудес, смерть кандидата. Правосл. церкви не мають єдиних вимог, але необхідним є святисть життя, чудеса (прижиттєві чи після смерті), знайдення мощів. В католицизмі К. має чітку схему здійснення: 1-й етап — беатифікація, 2-й — власне канонізація. Проте Папа може і своєю вказівкою проголосити блаженство чи святість. У православних розрізняють 3 види К.: місцева у вузькому трактуванні (в межах приходу чи монастиря), місцева у широкому трактуванні (в межах єпархії), загальноцерковна. Механізм К. у православних не розроблений і здійснюється відповідно до традицій кожної церкви. Акт К. має і сусп. значення, вказує на авторитет церкви. Свій Місяцеслів — закономірний атрибут правосл. церков і, зокрема, наявність канону укр. і тих, що просіяли в Україні, святих — одна з важливих особливостей укр. православ'я. Першими укр. христ. святими стали канонізовані у 1021 як мученики Борис і Гліб.

СО

Канонік (від *лат. canonicus* — *правильно*) — 1) в катол. і англік. церквах член колегії (капітулу) духовних осіб соборів і колегіальних церков; 2) богослужбова книга у православних, яка

містить відомі канони Богородиці, Ісусу Христу, ангелові-хранителеві та ін. ВС

Канонічне право — сукупність правових норм, що ґрунтуються на церк. правилах (канонах). Сюди відносяться рішення церк. соборів, висловлювання Отців церкви, звичаї, освячені церк. традицією. В катол. церкві К.п. включає в себе, крім рішень Вселенських соборів, папські декрети. В історії катол. церкви існував ряд збірників К.п. В різні періоди історії вони включали правові норми, що впливали з ролі, яку церква виконувала в суспільстві, в т. ч. й такі, що охоплювали позацерк. правовідношення. Кодекс К.п., що діяв з 1917, регулював переважно церк. порядки. З 1984 діє новий Каноніч. кодекс, за яким священникам заборонено займатися політ. діяльністю. Норми К.п. не є правовими в повному значенні цього слова, бо не мають юридич. санкції. Вони можуть розглядатися такими лише в тих випадках, коли визнаються певними д-вами.

ВС

Кант Іммануїл (1724 — 1804) — нім. філософ і вчений. Засновник критичизму або трансцендентальної філософії. З його іменем пов'язують початок нім. класичної філософії. К. дав безпрецедентну в історії критику теор. розуму, щоб показати велич практичного, філософського виправдати сферу трансцендентного, яка вільна від закону необхідності й цілком підкоряється феномену свободи. Проте релігія мислиться К. не поза межами розуму (де перебувають такі поняття як Бог, душа, безсмертя тощо), а лише в його межах. К. ставить релігію в залежність від моралі. З неї випливає релігія, а не навпаки. Тобто, мораль є основою релігії. Вірити, а не знати, за К., — значить, бути впевненим у тому, що моральний закон є всезагальним і необхідним. Витоки релігії К. вбачав у боротьбі двох начал — добра і зла. Домінантою в цьому тандемі є «радикальне зло». Достеменно, на думку К., людина за природою своєю зла. Добро якщо їй і притаманне, то лише у вигляді почуття вини. Переживання вини — основа моралі. Людина, яка завжди права, — загинула для моралі, є